

Måns Lindell
Vätternvårdsförbundet
010-2236 408

Länsstyrelsen i Västra Götaland
403 40 Göteborg

Remissvar på "Försvarmaktens ansökan om tillstånd enligt 7:28a§ miljöbalken för flygskjutmålet Hammaren Karlsborgs kommun"

BAKGRUND

Försvarmakten har till Länsstyrelsen i Västra Götaland redovisat kompletterande underlag rörande eventuell påverkan på Natura 2000-värden (enligt miljöbalken 7 kap 28a§) i Vättern av sökt verksamhet vid flygskjutmålet Hammaren, Karlsborgs kommun. Nu utsänd remiss är en komplettering till befintlig ansökan och innefattar tre underlag:

1. "Ekotoxikologisk utvärdering avseende risken för påverkan på de aktuella lekområdena/fiskbestånden med avseende på buller/vibrationer, kemikalier (främst metaller) och mekaniska/fysiska skador...": *Helldén Environmental Engineering AB, 2015-01-22*
2. "Bedömning av risken för störning på de fågelarter som anges som typiska för Natura 2000-områdena Vättern, Omberg och Östra Vättern...": *Sturnus – Aviation Bird Advisory Service, 2015-01-22*
3. Komplettering Hammaren Natura 2000 Vättern: *Niras 2015-01-22*.

Kvarstående frågor är således begränsade till ansökt verksamhets påverkan på bevarandestatusen av fåglar, fiskar samt habitatet såsom definierat i beskrivningen av Natura 2000 för Vättern. Vätternvårdsförbundet har granskat innehållet och bedömningarna i ovanstående handlingar i förhållande till främst Vattenvårdsplan, Bevarandeplan samt Förvaltningsplan för fisk och fiske i Vättern med efterföljande rapporter publicerade från Vätternvårdsförbundet. Försvarmakten framför att underlaget ger stöd för att bedömning enligt 7 kap 28§ inte behövs.

SVAR

Frågan i nu gällande remiss begränsas till verksamhetens påverkan på Natura 2000 d v s art-och habitatdirektivet. För Vättern finns en bevarandeplan som beskriver dessa värden. Bevarandeplanen är framtagen

2008 och baserad på idag delvis föråldrad information d v s före 2006 (Vätternvårdsförbundet rapport 95). Samtliga bevarandeplaner kommer att revideras senast 2016 och kunskapsläget har förbättrats.

Vätternvårdsförbundet summerar kunskapsläget baserat på handlingar samt egen information som följande:

- Gällande typiska arter fåglar bedömdes nyligen (2014) sex av åtta typiska arter uppvisa gynnsam bevarandestatus (Vätternvårdsförbundets årsskrift 2014). Två arter (storlom och silvertärna) bedömdes ha ej gynnsam status, dock med stabil eller positivt utveckling. Storlom uppges i remissunderlaget födosöka eller häcka och periodvis (mitten april till mitten september) uppehålla sig i riklighet vid just Kråksviken/Enebågen. Gällande silvertärna har Vätternvårdsförbundet inga uppgifter för häckning vid Enebågen. Sökande har kompletterat påverkan på häckningstider med sträckningstider i underlaget och finner att varken häckning eller sträckande fåglar inte påverkas efter det att vissa anpassningar på ett sådant vis som avses i 7 kap 28§.
- För fiskarter enligt artdirektivet (nissöga och stensimpa) är bedömningen troligen fortsatt gynnsam och stabil (såsom i bevarandeplanen). Flera av de typiska arterna uppvisar positiv utveckling efter det att bevarandeplanen skrevs (2008), främst för röding. Det är dock oklart om rödingbeståndet kan bedömas som gynnsamt ännu men den positiva återhämtningen är förhoppningsfull. Rödinglek/fodosök inom området är okänt/ej dokumenterad för Vätternvårdsförbundet. För övriga typiska fiskarter är det främst två som bör uppmärksammas: harr och näbbsik. Harr har i Vättern sin sydligaste utpost i landet och har sedan bevarandeplanen skrevs fortsatt bedömts som ej gynnsam och t o m under försämring. I harrinventering runt Vättern bedöms harr inte nyttja närområdet vid Hammaren för reproduktion/fodosök. Påverkan på harr (och dess livsförutsättningar) av verksamheten är därför ej trolig. Däremot har näbbsiken sin enda kända lekplats i Vättern inom riskområdet (Kråksviken). Näbbsikbeståndet bör nogsnamt följas och kunskapsunderlag ökas. Huruvida verksamheten vid Hammaren påverkar lekmöjligheterna är oklart men kompensationsåtgärd innefattande kunskapskrav om näbbsik kan vara lämpligt. Vätternvårdsförbundet är gärna behjälpliga
- Gällande habitatet i natura 2000 – i princip klart vatten med rik undervattensvegetation – berör detta endast lokalt i målområdet. Generellt sett uppvisar Vättern goda förutsättningar för ha fortsatt klart vatten och därmed tillgodoses förutsättningarna för växter då ljus når botten. Det största hotet mot bottenknuten vegetation är grumlande verksamheter samt t ex betning från signalkräftor. Vätternvårdsförbundet bedömer påverkan på habitat som

potentiell genom att botten beläggs med metall/plastrester, men även att vattnet kan grumlas i samband med skott träffar botten. Enligt underlaget utgörs botten av sten/grusbotten med ringa förekomst/förutsättningar för vegetation. Habitatet kan tillgodoses genom kompensationsåtgärd i form av att avstädning av målområdet genomförs regelbundet, inte minst gällande plastraketer. Vätternvårdsförbundet har genomfört flera studier av undervattensvegetation sedan bevarandeplan skrevs vilka summerades 2015 (Vätternvårdsförbundet rapport 120). Kråksviken ingår i övervakningsmomentet och uppges ha god ekologisk status samt gynnsam bevarandestatus. Av 23 undersökta lokaler runt hela Vättern bedöms 18 ha gynnsam status och fem osäker bedömning.

Vätternvårdsförbundet anser i övrigt att:

1. Vätternvårdsförbundet bedömer att verksamheten ev påverkan på Natura 2000 bör prövas. Materialet i tillsända handlingar i kombination med publikationer i Vätternvårdsförbundets rapportserie utgör tillräckligt underlag för bedömning gällande fågel, fisk och habitat..
2. Vad gäller bullerstörning har fokus lagts på JAS medan buller från helikopterpåverkan är sparsamt berörd. Dock är föreslagen helikopterverksamhet liten i dagar räknat att det troligen inte ändrar slutsatserna. Det anges att flyg med JAS inte ska ske under viss period vilket bör gälla all flygverksamhet d v s inkl helikopter.
3. Vätternvårdsförbundet konstaterar att påverkan på fågel bedöms som ringa. Av 24 genomgångna arter bedöms 21 att inte påverkas överhuvudtaget, två arter t o m gynnas men att en (1) art bedöms påverkas negativt (trana under sträckperiod). När det gäller sträckande ”större” fåglar kan dessa utgöra en säkerhetsrisk. Kompensationsåtgärd (se nedan) kan tillföra ökad kunskap om sträckande fågel.
4. Vätternvårdsförbundet ser positivt på Försvarmaktens förslag om genomföra kompensationsåtgärder i form av röjning av vegetation på Sidön för att gynna fågellivet. Ytterligare kompensationsåtgärder bör innefatta öka kunskapsunderlaget av a) sträckande fågel genom inrättande av ”fågelradar” främst motiverat av flygsäkerhetsskäl, samt b) inhämtande av kunskapsunderlag av lekande näbbsik i Kråksviken (enda kända lokalen i Vättern), c) avstädning av botten från metall/plastrester.
5. Vätternvårdsförbundet ser positivt på förslag om inrättande av ”samverkansråd” tillsammans med friluftsmiljöorganisationer. Möjligen kan det genomföras tillsammans med befintligt ”Skjutfältsråd Karlsborg”. Vätternvårdsförbundet är gärna part i sådant samverkansråd. Även andra aktörer ansvariga för

- riskområden i Vättern bör delta då störning baseras på den sammanlagda effekten av flera verksamheter.
6. Vätternvårdsförbundet instämmer att flyguppehåll bör innefatta perioden (minst) 1 maj – 31 augusti med hänsyn till häckande/sträckande fågel. Nattflygning/övning bör ske endast i undantagsfall då flera fågelarter i underlaget uppges vara nattsträckande. Om hela september innefattas i övningsfri period är ev påverkan på fågel mycket begränsad. Av försiktighetsskäl bör därför även september vara flygfri. Det sammanfaller dessutom med intensiv fiskeperiod av yrkesfiske och allmänhetens fiske efter kräftor i Vättern där riksintressena yrkesfiske och rörligt friluftsliv bör prioriteras.
  7. Vätternvårdsförbundet noterar skillnaden i ”målområde” och ”riskområde”, något som inte på ett tydligt sätt är avgränsat i naturen. Ett målområde bör definieras med en yttre områdeslinje och inhägnas med någon form av stående läns/grovt stängsel som temporärt sätts upp bl a för att minska spridning av mål- eller ammunitionsrester (främst plast från raketer). Därmed underlättas hushållning av resurser/återvinning och målområdet avgränsas på ett tydligt vis. Vätternvårdsförbundet anser att omhändertagande av utskjuten ammunition bör genomföras (på något vis) inom målområdet, inte minst gäller det övningsraketer (av plast) från SK60. Utskjuten övningsraket blir troligen deformerad/splittrad i mindre delar vid anslaget till vatten.
  8. Sökande refererar till rapporter från Vätternvårdsförbundet, däribland bevarandeplanen för Vättern (Rapport 95). Bevarandeplan kommer att revideras under 2015/2016. Det innebär att hot/status mm kommer revideras då ny kunskap tillkommit.
  9. Vätternvårdsförbundet anser därför att det finns skäl för tidsbegränsa tillståndet. Alternativ till plats för verksamheten bör utredas för att på sikt upphöra med målområde i Vättern.
  10. Skjutuppehåll föreslås vid isbelagd period. Vätternvårdsförbundet anser att område för is bör definieras då is sällan finns över hela Vättern. Likaså bör det definieras om det även ska innefatta flyganfall (utan skjutning) då bullerspridning på isbelagd sjö kan skilja sig från isfri vattenyta och därmed redovisade bullerspridning.
  11. Skjutning från helikopter innebär större antal skott än från JAS och borde kunna genomföras i kulfång/blindering på land. Det är oklart i underlaget vilken anflygningsvinkel som gäller för helikopter (om den skiljer sig från JAS?).

Måns Lindell

Sakkunnig vattenfrågor